

Biuletyn Instytutu Józefa Piłsudskiego

Nr 12/2009, Grudzień 2009

**Pełnych spokoju i radości Świąt Bożego Narodzenia oraz pomyślności
i sukcesów w nadchodzącym Nowym Roku
życzy Zarząd i Rada Instytutu Piłsudskiego w Ameryce**

Spis treści:

[Informacje](#)

[Wydarzenia](#)

[Informacje Instytutu Piłsudskiego w Londynie](#)

[Polskie archiwa i muzea za granicą](#)

[Ciekawe dokumenty archiwalne Instytutu](#)

[Uroki poszukiwań archiwalnych](#)

[Podziękowania](#)

[Quiz](#)

Informacje

W dniach 24 - 31 grudnia Instytut będzie zamknięty dla badaczy i zwiedzających.

Wydarzenia

Szkolenie z Digitalizacji

W sobotę 21 listopada odbyło się w Instytucie szkolenie z zakresu digitalizacji, przeznaczone dla wolontariuszy zaczynających pracę w Instytucie. Szkolenie prowadził Artur Kowalski, Iwona Korga i Marek Zieliński. Po omówieniu celów i procedury digitalizacji, przeprowadzone zostały zajęcia praktyczne. [Fotoreportaż](#) ze szkolenia jest dostępny na naszej stronie.

Wizyta Klubu Seniora "Krakus"

W środę 18 listopada w Instytucie przebywała grupa osób z Klubu Seniora "Krakus", którą przywiózł pan Janusz Skowron - kierownik Klubu. Zebrani obejrzeli jeden odcinek serialu o Józefie Piłsudskim. Następnie pan Skowron i dyrektor Instytutu Iwona Korga oprowadzili gości po galerii. Na zakończenie zostało wykonane [zbiorowe zdjęcie](#).

Wykłady Konrada Paduszka

Konrad Paduszek, pracownik naukowy Wojskowego Biura Badań Historycznych, doktorant Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach stypendium z Narodowego Centrum Kultury (NCK), prowadzi badania archiwalne w Instytucie na temat wojny polsko-bolszewickiej. Kwerendy te są przygotowaniem do planowanej wystawy ulicznej na

ten temat, którą organizuje NCK w Warszawie. Wystawę tę pokazemy w Instytucie w ramach obchodów 90-tej rocznicy Bitwy Warszawskiej.

24 listopada został pokazany w Instytucie film o Józefie Piłsudskim. Przed filmem Konrad Paduszek opowiedział o wojnie polsko - bolszewickiej w latach dwudziestych i po wyświetleniu odcinka filmu serialowego dotyczącego tego okresu poprowadził ciekawą dyskusję.

Konrad Paduszek wygłosił w dniu 9-ego grudnia w siedzibie Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce (SWAP) bardzo ciekawy wykład pt. *Polski Wywiad Wojskowy w Dwudziestoleciu Międzywojennym*. Omówił on najważniejsze etapy działalności służb specjalnych II Rzeczypospolitej, które powstały w Warszawie w październiku 1918 r. Najważniejsze kierunki pracy stanowiła Rosja sowiecka i Niemcy oraz Czechosłowacja. Warszawa posiadała stosunkowo dobre rozeznanie w zamiarach Moskwy dzięki złamaniu szyfrów stosowanych przez Armię Czerwoną. Pan Paduszek wspomniał historyczną postać znanego polskiego wywiadowcy rotmistrza Jerzego Sosnowskiego-Nałęcza, którego działalność i życie pełne dramatyzmów i niespodziewanych zwrotów przyćmić mogą przygody samego Jamesa Bonda i mogłyby stanowić kanwę do bardzo pasjonującego filmu.

Po wykładzie odbyła się godzinna dyskusja prowadzona przez gospodarza wieczoru Teofila Lachowicza.

Gwiazdka w Instytucie

W sobotę 5-ego grudnia, mimo deszczowej zimnej aury, na Gwiazdkę do Instytutu przyszło bardzo dużo gości. Naszą uroczystość uhonorowali Krzysztof W. Kasprzyk, konsul generalny RP w Nowym Jorku, Frank Milewski, prezes Kongresu Polsko-Amerykańskiego w Nowym Jorku, Zofia Kłopotowska, naczelny redaktor tygodnika Kurier Plus, Jan Latus, naczelny redaktor Nowego Dziennika, ksiądz Mikołaj z Kościoła Św. Stanisława Biskupa i Męczennika.

Prezes Magda Kapuścińska powitała zebranych, po czym dyrektor Iwona Korga wręczyła dyplomy i upominki wolontariuszom (16 osób). Pan Konsul w swoim przesłaniu określił Instytut jako organizację, do której chętnie się przychodzi.

Potrawy sporządzone przez pracowników i wolontariuszy były tak smaczne, że zniknęły ze stołów bardzo szybko. Jesteśmy wdzięczni panu Johnowi Kaczmarkowi za dostarczenie wspaniałych słodkich wypieków. Po posiłku i lampkach wina, kolędowanie poprowadzone przez księdza Mikołaja i Janusza Sporka zabrzmiało wyjątkowo pięknie.

Na Gwiazdkę przyszło tyle gości, że nasz "antyczny" wieszak nie udźwignął ogromnej ilości płaszczy i na chwilę zakłócił zabawę spadając z trzaskiem na podłogę. Gwiazdka była udana i już zapraszamy na podobne wydarzenie za rok. Zapraszamy do obejrzenia [albumu](#) z tej imprezy.

Informacje Instytutu Piłsudskiego w Londynie

W ostatnim okresie mieliśmy zaszczyt gościć panią Barbarę Berską z-cę Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w Warszawie oraz Dyrektora Departamentu Dziedzictwa Kulturowego przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego pana Jacka Milera. Po zwiedzeniu Instytutu i zapoznaniu się z jego zbiorami omówiono sprawy związane z opracowywaniem i digitalizacją zasobu archiwalnego i zbioru fotografii. Omawiano również sprawy konserwacji zbiorów.

Ukazał się kolejny, 122 numer Komunikatu Instytutu. Mamy nadzieję że będzie on wkrótce udostępniony w wersji elektronicznej.

Wszystkim naszym sympatykom i darczyńcom składamy najlepsze Życzenia Świąteczne i Noworoczne.

Polskie archiwa i muzea za granicą

Papieski Instytut Studiów Kościelnych

Papieski Instytut Studiów Kościelnych powstał w Rzymie w 1958 roku. Jednym z powodów jego powstania były utrudnione w owym czasie możliwości korzystania z Archiwum Watykańskiego. W 1957 z inicjatywy Prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego powołano ojca Eugeniusza Reczka do zorganizowania takiej instytucji. Celem jej, od samego początku, było gromadzenie i udostępnianie materiałów dotyczących historii Kościoła Katolickiego w Polsce oraz innych poloników, zarówno ze zbiorów watykańskich (w postaci kopii i mikrofilmów), jak i z innych źródeł. Kopie są przekazywane do Polski, gdzie w 1976 r. utworzono filię Instytutu.

Zgromadzone zbiory, oprócz *Archivum Secretum Vaticanum* obejmują również polonika z archiwów należących do różnych kongregacji watykańskich oraz pewną ilość poloników z Biblioteki Watykańskiej. W roku 1970 Instytut uzyskał status Instytutu Papieskiego.

Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II

Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II powstał jako część utworzonej w 1981 roku przez Ojca Świętego watykańskiej Fundacji Jana Pawła II. Jego siedzibą jest Dom Polski przy Via Cassia 1200 w Rzymie. Celem Ośrodka jest dokumentacja i studia nad pontyfikatem Jana Pawła II. Ośrodek rozpowszechnia również dzieła Jana Pawła II poprzez publikacje, sympozja, konferencje i wystawy. Kolekcje Ośrodka obejmują zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne.

Fundacja Rzymska Margrabiny Umiastowskiej

Celem Fundacji Rzymskiej Margrabiny J.S. Umiastowskiej, powstałej w 1944 roku dzięki zapisowi testamentowemu margrabiny Janiny Umiastowskiej, jest wspieranie nauki i kultury polskiej, głównie poprzez udzielanie stypendiów, a także przez współpracę z innymi instytucjami. Janina z hrabiów Ostroróg-Sadowskich Umiastowska była również założycielką "Żemłosławskiej Fundacji Naukowej" przy Uniwersytecie Wileńskim.

Działalność Fundacji rozpoczęła się na większą skalę w 1968 roku pod kierownictwem Emeryka Huttena Czapskiego. Fundacja współpracuje m.in. z Instytutem Sztuki PAN w sprawie inwentaryzacji nagrobków polskich w Rzymie i we Florencji i z Biblioteką Narodową w sprawie rejestracji i katalogowania starych druków dotyczących Polski. Od 1989 roku Fundacja przeznacza również środki finansowe na prowadzenie prac dokumentacyjno-badawczych na temat "Polacy we Włoszech w XX wieku". Biblioteka Fundacji specjalizuje się w polonikach włoskich. Kolekcjonowane są też publikacje tak włoskie jak i krajowe.

Ciekawe dokumenty archiwalne Instytutu

Otrzymaliśmy kopie dwóch wstrząsających dokumentów dotyczących zbrodni katyńskiej.

Jeden z nich to pismo Ławrienta Berii do Józefa Stalina datowane 5 marca 1940 r. Beria, zaufany człowiek Stalina, nadzorujący aparat bezpieczeństwa, wywiad i kontrwywiad w latach wojny, podaje w tym dokumencie dokładną liczbę Polaków trzymanyh w niewoli na Białorusi i Ukrainie. Beria melduje, że w niewoli przebywa 14700, a w więzieniach 11 000 polskich wyższych oficerów, urzędników, policjantów, ziemian i żandarmów, którzy są "zakłętymi wrogami władzy sowieckiej, objętymi nienawiścią do sowieckiego ustroju". Dalej Beria pisze: "Organy NKWD w zachodniej Ukrainie i Białorusi wykryły szereg powstańczyh

organizacji. We wszystkich tych organizacjach aktywną rolę odgrywali wyżsi oficerowie polskiej armii oraz wyżsi policjanci i żandarmi".

Drugi dokument to tajne pismo datowane 3 marca 1959 r. do Nikity Chruszczowa, ówczesnego premiera ZSRR, w którym jest raport, że w lesie Katyńskim, w Starobielsku, w Ostaszkowie i innych łagrach od 5-ego marca 1940 r. rozstrzelano 21857 osób na mocy postanowienia Centralnego Komitetu Komunistycznej Partii Sowietского Sojuza (KPSS).

Uroki poszukiwań archiwalnych

W styczniu tego roku do Instytutu nadszedł list od Adama Rybackiego, ucznia Publicznego Gimnazjum im. Wł. Reymonta w Bądkowie, z prośbą o udostępnienie materiałów dotyczących procesu rehabilitacyjnego bądkowianina Przemysława Barthla de Weydenthal, legionisty, żołnierza, dowódcy V artylerii Legionów. Uczniowie gimnazjum w tej niewielkiej miejscowości, zainspirowani przez swojego nauczyciela historii, pana Józefa Nowakowskiego, postanowili uczcić dziewięćdziesiątą rocznicę śmierci pułkownika Barthla, przypadającą w kwietniu 2009, przygotowując między innymi wystawę dokumentów, zdjęć i pamiątek dotyczących pułkownika.

W odpowiedzi na list przygotowaliśmy i wysłaliśmy nieodpłatnie do Bądkowa obszerną kwerendę, która zawierała akta z procesu rehabilitacyjnego, odpisy z notatek oraz wyciąg z dziennika podawczego Oddziału II Sztabu Generalnego.

Po upływie kilku miesięcy nadeszła do Instytutu wzruszająca przesyłka zawierająca książkę pana Nowakowskiego pt. *Przemysław Bartel de Weydentahl - Życie i czyny zapomnianego bądkowianina*, film i zdjęcia z uroczystości odsłonięcia obelisku, otwarcia wystawy i inscenizacji zorganizowanej przez uczniów. Dołączona też była okolicznościowa broszura, w której został opublikowany nasz list. Pan Nowakowski, w imieniu swoim i uczniów gimnazjum, serdecznie podziękował za pomoc i życzliwość. Podkreślił, że otrzymane od nas dokumenty wzbudziły zazdrość historyków i olbrzymie zainteresowanie gości, a zwłaszcza rodziny Przemysława Barthla.

Otrzymane publikacje obejrzelśmy z dużym zainteresowaniem. Wzruszyło nas wielkie zaangażowanie uczniów w odtworzenie i upamiętnienie życia i czynów zapomnianego bohatera. Ważne dla nas są także słowa Radka Krzezińskiego, ucznia, który brał udział w opracowywaniu wystawy. W publikacji okolicznościowej czytamy jego wypowiedź: *„Dzięki naszym staraniom nie tylko uzyskaliśmy cenne materiały, pomoce do zorganizowania wystawy. Nauczyliśmy się tego, jak można i jak należy kontaktować się z instytucjami i ludźmi. Że lepiej prosić niż żądać albo czekać bezradnie”*.

Podziękowania

Dziękujemy Narodowemu Centrum Kultury i Instytutowi Pamięci Narodowej za przysłanie cennych i pięknie wydanych książek i albumów.

Quiz

Pytanie z poprzedniego biuletynu

Podaj datę powstania Stowarzyszenia Weteranów Polskich w Ameryce (SWAP). Uzasadnij ją i wskaż na powiązanie genezy SWAP z Józefem Piłsudskim.

Nikt nie odpowiedział prawidłowo na to pytanie. Oto odpowiedź:

Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce powstało w maju 1921 rok na zjeździe w Cleveland, OH. Celem stworzenia tej organizacji byłych żołnierzy Armii Błękitnej było przyjęcie z pomocą bezrobotnym i bezdomnym kolegom, szczególnie inwalidom

wojennym, którzy nie mieli najmniejszych szans znalezienia pracy. Powrócili z Polski do Stanów Zjednoczonych po demobilizacji jesienią 1919 i wiosną 1920 roku. Rozkaz demobilizacji dotyczył 12 tys. żołnierzy pochodzących z USA i Kanady. W związku z demobilizacją Naczelny Wódz - Józef Piłsudski - wydał pożegnalny rozkaz do żołnierzy (20 marca 1920). Utrzymana w ciepłym tonie przemowa pożegnalna nie zdołała stłumić wielkiego rozgoryczenia ochotników z Ameryki wobec zarządzanej demobilizacji, szczególnie, że nadal toczyła się wojna z bolszewikami.

Nowe pytanie

Z kim polemizował Józef Piłsudski w swojej monografii "Rok 1920"?

Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce jest niezależną placówką o profilu historycznym, jednym z największych polskich i polonijnych archiwów poza granicami kraju, posiadającym zbiory dokumentów, zdjęć, obrazów, medali i innych pamiątek, a także bibliotekę. Aby uzyskać więcej informacji odwiedź naszą stronę www.pilsudski.org.

Poprzednie [numery Biuletynu](#) dostępne są na stronie Instytutu, gdzie można również zamówić subskrypcję. Jeśli chcesz włączyć się do prac Instytutu, zostań jego [członkiem albo wolontariuszem](#). Instytut utrzymuje się z donacji i darowizn, jesteśmy wdzięczni za każdą pomoc.

Apelujemy o przekazywanie do Instytutu Piłsudskiego pamiątek rodzinnych, korespondencji i innego rodzaju zbiorów archiwalnych. Instytut potrzebuje także wolontariuszy do pomocy w działalności, opracowywaniu zbiorów, digitalizacji, kwerendach itp.

Instytut Józefa Piłsudskiego otwarty jest codziennie od poniedziałku do piątku, w godzinach od 10:00 do 17:00 oprócz wtorków, kiedy Instytut jest czynny 10:00 - 19:00.